

Rang komponentli frazeologik birliklarning tilshunoslikdagi hususiyati

Zuhra To'rebayevna Maksetova
Usmonali Ummatali o'g'li Raxmatov
Firdavs Sherzod o'g'li Abbosboyev
Toshkent Davlat Texnika Universiteti Olmaliq filiali

Annotatsiya: Ushbu maqola rang komponentli frazeologik birliklarning tilshunoslikdagi hususiyati haqida bo'lib, unda frazeologiya tilshunoslikning bir qator bo'limlari bilan, jumladan, leksikologiya, stilistika, semantika, etimologiya morfologiya, grammatika bilan bevosita bog'liqligi to'g'risida yoritiladi.

Kalit so'zlar: semasiologiya, lingvistik strukturalizm, ijtimoiy hodisa, semiotik lingvistika, frazeologik konkretiyalar.

Linguistic feature of phraseological units with color component

Zuhra Torebayevna Maksetova
Usmonali Ummatali o'g'li Raxmatov
Firdavs Sherzod o'g'li Abbosboyev
Almalyk branch of Tashkent State Technical University

Abstract: This article deals with the linguistic features of phraseological units with a color component, in which phraseology is directly related to a number of branches of linguistics, including lexicology, stylistics, semantics, etymology, morphology, grammar.

Keywords: semiotics, linguistic structuralism, social phenomenon, semiotic linguistics, phraseological concretions.

Kirish. Tilshunoslik til haqidagi, uning ijtimoiy tabiati, vazifasi, ichki tuzilishi, tasnifi, muayyan tillarning amal qilish qonunlari, tarixiy taraqqiyoti haqidagi fan. Tilshunoslik tilni umuman insonga xos hodisa sifatida o'rganuvchi, asosiy vazifasi dunyo tillariga xos eng umumiy va ayrim bir til belgi belgi xususiyatlarni aniqlash va yoritish bo'lgan soha hisoblanadi. Shuningdek, tilshunoslikning har bir tildagi muayyan sathlar va birliklarni o'rganuvchi ko'plab tarmoq va bo'limlari mavjud bo'lib, jumladan, semasiologiya til birliklari ma'nolarini o'rganadi; fonetika va

fonologiya tilning tovush qurilishini tekshiradi; leksikologiya va frazeologiya tilning lugʻaviy materialini tadqiq etadi.

Tilshunoslik fan sifatida ona tili va xorijiy tillarni oʻrganishda, terminologiyani ishlab chiqish va takomillashtirishda, lisoniy matnlarni ilmiy sharhlashda, mashina tarjimasida muhim ahamiyatga ega; mavjud va xayoliy narsalar (moddiylik va gʻoyaviylik)ning oʻzaro aloqadorligi muammolarini hal qilish, ijtimoiy ongini va ijtimoiy mavjudot boʻlmish insonning oʻzini toʻgʻri tushunish uchun nazariy xulosalar chiqarishga imkon berdi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Til va tafakkurning, lisoniy va mantiqiy birliklarning oʻzaro aloqasi muammosi tilshunoslik va falsafa tomonidan baravar, bir vaqtning oʻzida oʻrganiladi. G.S.Kolyadenko va M.P.Senkevichlarning fikriga koʻra, "tilvafikrlash oʻrtasidagi aloqa shuni tasdiqlaydiki, harqanday soʻz, shuningdek soʻz birikmasi, gap maʼlum bir maʼnoga ega fikrni ifodalaydi".

Biroq A.N.Radishev nutqning fikrlash bilan oʻzaro chambarchas bogʻlikligini quyidagicha izohlaydi: "...ruhning tanasizligiga kuchli dalillardan biri - bu bizning nutqimiz. U bizning fikrlashimizning eng aʼlo, balki yagona tashkilotchisidir"

Umumiy tilshunoslik asoslari, tilni "faoliyat" va "faoliyat mahsuli" sifatida tushunish, tilning tashqi va ichki shakli haqidagi taʼlimot, tillarning tipologii tasnifi va boshqa muammolar nemis olimi V.Gumboldt tomonidan ishlab chiqildi. Uning fikrlari 19-20-asrlar gʻarb tilshunoslikning bir qancha yoʻnalishlari rivojiga katta taʼsir koʻrsatdi. Gumboldt tilshunoslik mantiqiylikdan qutulishi va oʻz metodiga ega boʻlishi kerakligini, tilning tizim xususiyatiga egaligini, uning 2 jildi - tovush va maʼnosi borligini qamda ijtimoiy hodisaligini asosli bayon qildi. 19-asr oʻrtalarida A. Shleyxer tilshunoslikda biologik nazariyalarni qoʻllashga urinib koʻrdi.

Struktural oqimlar bilan bir katorada boshqacha yoʻnalishlar va qarashlar rivojlana boshladi: psixologik yoʻnalish (nemis olimlari X.Shteyntal va V.Vundt asarlari; rus olimi V.V.Potebilanya ham ushbu yoʻnalishga qoʻshiladi), neyrolingvistika va boshqa Materialistik dunyoqarashning keng yoyilishi bilan eksperimental fonetika va lingvistik geografiya xam rivojlana boshladi. Keyinchalik tilshunoslikda yangi yoʻnalish va boʻlimlar: psixolingvistika, sotsiolingvistika, etnolingvistika, semiotik lingvistik, matn lingvistikasi paydo boʻladi. Hozirgi xorijiy tilshunoslikda materialistik nazariyalar bilan bir qatorda idealistik tamoyillarga asoslangan nazariyalar ham mavjud.

Frazeologiyani "soʻz birikmalarining tuzilishi, maʼnosi va ishlatilishini oʻrganish" (Cowie 1994) deb belgilash mumkin. Til leksikasi va grammatikasining ajralmas yekanligi haqidagi qarashni qamrab oladi". Frazeologiyadagi asosiy tahlil birliklari koʻpincha iboralar yoki frazeologik birliklar deb yuritiladi. Frazeologik birliklar (Prof. Kunin A.V. boʻyicha) qisman yoki toʻliq koʻchirilgan maʼnolarga ega boʻlgan barqaror soʻz guruhlari, masalan "to kick the bucket", "Greek gift", "drink till

all's blue", "drunk as a fiddler (drunk as a lord, as a boiled owl)", "as mad as a hatter (as a March hare)".

Rosemarie Galgserning fikriga ko'ra esa frazeologik birlik leksikallashgan, reprezentativ bileksemik yoki polileksemik so'zlardir. Frazeologik birlik ma'nosini uning tarkibiy qismlaridan biri (undalganda) orqali topishimiz mumkin. Kognitiv tilshunoslik an'anasida idiomalar konseptual motivasiyaga yega (Lakoff, 1987), boshqa tomondan, bir qancha frazeologik birliklar borki, ularning ma'nosi uning tarkibiy qismlaridan birining ma'nosini bilish orqali topilmaydi (undalma bo'lganda). Uning ma'nosini kompozitsion tahlil usuli yordamida kuzatish kerak. Bu usul semantik sohada semantik ma'noni kashf etishga yordam beradi. Ingliz tilida, shuningdek, o'zbek tilida biz ularning tarkibiy qismlaridan biriga ega bo'lgan ko'plab frazeologik birliklarga egamiz. Ranglarni o'rganish yaqinda ingliz tilini o'rganishning eng zamonaviy yo'nalishlari sirasiga kirdi.

Muhokama va natija. Til bilish uchun shu til tilda so'zlashuvchi xalqning madaniyati, urf-odatlari, urf-odatlarini bilish muhim ahamiyatga ega. Ba'zi olimlar madaniyat orqali nafaqat tilni, balki millatning boshqa jihatlarini ham o'rganish mumkin. Biri madaniy ' seme '(yoki semantik komponent) bo'lib, madaniy element so'z yoki so'z birikmasining umumiy ma'nosining bir qismini tashkil etadi. Ikkinchi yo'l-madaniy tushunchalar. Madaniy konsepsiya tushunchalar va kichik tushunchalarni talqin qilishdan kelib chiqishi mumkin. Madaniyat va frazeologiya o'rtasida yaqin bog'liqlik mavjud. Bu eng yaxshi hikmatlar va to'liq idiomatik iboralar bilan aniqlanadi, chunki ular ma'lum bir madaniyatga xos bo'lgan tasvirlar, an'analar yoki odatlarga tayanishga moyil.

Frazeologik birliklar yoki idiomalar, G'arb olimlarining ko'pchiligi tomonidan tahlil qilinganidek, tilning so'z boyligining eng chiroyli, rang-barang va ifodali qismi sifatida ta'riflanishi mumkin bo'lgan narsalarni ifodalaydi. Turli qog'ozlarni o'qiyotib, albatta, quyidagi jumla bilan taqqoslash mumkin: "sinonimlar majoziy ma'noda so'z qirralari va ranglar deb atalishi mumkin bo'lsa, keyin frazeologiya yorqin va xalq urf-odatlari kulgili to'qimalar to'plangan rasm galereyasi kabi bir xil bo'ladi, xalq qo'shiqlari, ertaklari, an'analariyu uning o'tgan tarixini xotirlaydi. Frazeologik birliklar (idioma deb ham ataladi), qat'iy leksik tarkib va grammatik tuzilishga ega bo'lgan so'z guruhidir; uning berilgan tilning ona tiliga tanish bo'lgan ma'nosi obrazli bo'lib, frazeologik birlikning tarkibiy qismlari ma'nolaridan kelib chiqib aniqlab bo'lmaydi. Frazeologik birliklarning ma'nolari berilgan tilning tarixiy taraqqiyoti bilan bog'liq. Frazeologik birliklarning bir necha turlari mavjud. Frazeologik konkresiyalarda so'zma-so'z va majoziy ma'nolar umuman ularning ma'nolariga aloqador bo'lmaydi, ushbu misoldagi kabi:

"he turned as red as a red pepper"; majoziy ma'nosi "uyalmoq";

“he turned green around the gills ”; adabiy shakli, “he became as yellow as the wax.

Xulosa. Bunday holda biz frazeologik birliklarni frazeologik birliklar orqali tarjima qilishimiz mumkin. Frazeologik birliklarning turiga ko'ra boshqa tasniflari ham mavjud. Ularga o'zgaruvchan strukturaviy elementlarni tanlashdagi cheklashlar, so'z komponentlarining qat'iy yoki o'zgaruvchan tarkibiga asoslanganlar va frazeologik birlikning tuzilishi va tarkibiy qismlarining qay darajada mustahkamlanganligi asosidagi tasniflar kiradi. Ma'no va tuzilish jihatidan farq qiluvchi frazeologik birliklarning jami tilning lug'at zaxirasini tashkil etadi. Tahlil, lingvistik tavsiflar yoki to'g'ri tadqiqotlar bugungi kunda tilshunoslik sohalari orqali amalga oshiriladi. Tavsifiy va taqqoslash darajasiga tegishli bo'lgan qog'ozimizda u to'g'ridan - to'g'ri va zarur bo'lib qoladi, chunki kontseptual maydon - leksik maydon-semantik maydon o'rtasidagi aloqa har qanday joydan ko'ra ko'proq til ma'nosida ko'rsatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. THE IMPORTANCE OF THE DIDACTIC SYSTEM IN TEACHING ENGLISH IN NON-PHYLOLOGICAL DIRECTION Makhsetova Zuhra Turebaevna Almalyk branch of Tashkent state technical university named after Islam Karimov, English language teacher EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH Volume 1 Issue 9, December 2021

2. O'ZBEK VA INGLIZ BADIY ASARLARIDA G'AYRIODATIY BIRIKMALARNING LEKSIK-SEMANTIK TAHLILI (Ernest Xeminguey va Abdulla Qahhor ijodida) M.I.Dexqonova, I. Karimov nomidagi TDTU Olmaliq filiali "Ozbek tili va adabiyoti" kafedrasida assistenti АНДРИЯНОВСКИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ЧТЕНИЯ 11 февраля 2022 года

3. PHRASEOLOGICAL UNITS IN TRANSLATION Makhsetova Z.T. master's student Chirchik Pedagogical Institute Tashkent region "Экономика и социум" №7(74) 2020

4. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С КОМПОНЕНТОМ-ЗООНИМОМ В КИТАЙСКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ З. Т. Махсетова АCADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 1 | ISSUE 3 | 2020

5. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 1 | ISSUE 3 | 2020 Zuxra Makhsetova АCADEMIC SUBJECT INTEGRATION IN TEACHING PEDAGOGY IN DIFFERENT ESTABLISHMENTS